

8. Толошник Н. Кудрик Борис Павлович. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=818

9. Юсип Д. Голос калинової сопілки. Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 1-ша / у поряд., автор передмови Л. Вардзарук. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2004. С. 206-208.

10. Dzungda R. Feminizacja ukraińskiej kultury chóralnej w Galicji Wshodniej od końca XIX wieku do 1939 roku. Musica Galicana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich. T. XVI. Kobiety w kulturze muzycznej Galicji / pod red. G. Oliwy i K. Fink. Rzeszów: W-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2019. S. 106-116.

УДК 304

ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ОДНІЄЇ СІМ'Ї

Олександр Кіцера,

*доктор медичних наук, професор Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького*

Тоталітарна система знищувала, передусім, ті родини, представники яких зберегли свою національну ідентичність в складних обставинах боротьби за незалежність України на початку ХХ століття за умов австрійського та польського панування в Західній Україні і бажали донести ту ідентичність до мешканців більшою мірою денационалізованих східних та південних областей України, які цю ідентичність значною мірою втратили. Тим більше, що двадцятих років комуністична влада в Україні ініціювала і очолила ілюзорну «українізацію». Розвивалося українське шкільництво і вища освіта, книгодрукування, театральне мистецтво, академічна наука. То ж чи можна дуже дивуватися українським інтелігентам Західної України, яка перебувала під утиском Польського шовінізму з обмеження українцям доступу до державного і місцевого управління, навчання в університетах, кооперативного руху, жорстокими акціями «пацифікації». Статтю присвячено долі однієї західноукраїнської родини, знищеної сталінським режимом тридцятих років ХХ століття, частково – розстріляної, а частково, скаліченої стаїнськими концтаборами.

Ключові слова: *геноцид, ілюзорна українізація, сім'я, розстріли, денационалізація, концентраційні табори.*

The totalitarian system destroyed, first of all, those families whose members preserved their national identity in the difficult circumstances of the struggle for independence of Ukraine in the early twentieth century under Austrian and Polish rule in Western Ukraine and wanted to convey that identity to the more denationalized residents of eastern and southern regions Ukraine, which has largely lost this identity. Moreover, in the 1920s, the communist authorities in Ukraine initiated and led the illusory «Ukrainization.» Ukrainian schooling and higher education, book printing, theatrical art, and academic science developed. Is it not possible to be very surprised by the Ukrainian intellectuals of Western Ukraine, which was under pressure from Polish chauvinism for restricting Ukrainians' access to state and local government, studying at universities, the cooperative movement, and brutal actions of «pacification.» The article is devoted to the fate of a Western Ukrainian family, destroyed by the Stalinist regime in the 1930s, partly shot, and partly maimed by the Stalin concentration camps.

Keywords: *genocide, illusory Ukrainization, family, executions, denationalization, concentration camps.*

Метою сталінських репресій щодо української інтелігенції було, передусім, знищення родин, які б могли дати в наступних поколіннях популяцію свідомих будівничих Української Держави [21]. В мемуарній літературі є, зокрема, описи

винищення комуністичним режимом цілих родин свідомої, патріотичної української інтелігенції, як, наприклад, родини Крушельницьких [10]. Близькі мені люди, що про них ітиметься в цій статті, теж плекали ілюзії: один – про те, що може бути комунізм з людським обличчям, інші – що вони потрібні там, на Великій Україні, де нарешті буде українська Держава. Нехай соціалістична, а проте українська... Ведені цими ілюзіями вони йшли через катівні НКВД-МГБ, через тюрми і концтабори до могил, здебільшого – анонімних. Йдеться, передусім, про сім'ї братів і сестри мого батька – синів і доньку Анни з дому Писанчин (родом з Турки Львівської області) та Олександра (родом із села Любешка на Львівщині) Кіцери.

Осип (Йосип) Олександрович Кіцера, член КПЗУ, народився 16 серпня 1894 року. 1914 року його мобілізовано до австрійської армії. Служив, як і брат Омелян, мій батько – в кавалерії. Згодом обидва найстарші брати Кіцери, десь одночасно з генералом Тарнавським, перейшли до УГА.

Дагі стежки братів розійшлися надовго. Мій тато Омелян вибрав еміграцію, а стрийко Йосип, як член КПЗУ, перейшов до ЧУГА (Червоної Української Галицької Армії). Згодом осів на Вінниччині, в Забужжі – Уладівці, де завів зразкове господарство і одружився з Казимирою Яворською, польського шляхетського роду. Працював механіком МТС, в вільний час щепив дерева, розводив виноград та вирощував дивовижні врожаї на присадибній ділянці, що їх потім виставляв на сільськогосподарських виставках: небачені на Вінниччині сорти городини та садовини, виноград, що не поступався кримському Був винахідливим механіком, завзятим мисливцем і рибалкою.

Його арештовували чотири рази. В грудні 1932 і в березні 1933 – за «приналежність до галицького підпілля» і, кожного разу, його звільняли за недоведеністю провини. Втретє його заарештували в листопаді 1933 року за ст.54-11 КК УСРР і знову звільнили «за відсутністю складу злочину». Вчетверте його ув'язнено в листопаді 1937, звинувачено за ст. 54-2, 54-7 КК УСРР і засуджено на 10 років таборів в Комі АРСР [6, С.84]. В часі праці на уранових рудниках мав тяжкий випадок, який мало не коштував йому життя. Повертаючись додому, Йосип виявився нижчим на зріст. Очевидно йшлося про пошкодження хребців, отождіщення полягало в тому, що сумна доля паралітика його минула. Казимира померла 1944 року, залишила Йосипові троє дітей: 1947 року Йосип вдруге одружився з Владиславою і переїхав до неї в Хмельник, де вже умови для господарювання були не ті, що в Уладівці, а згодом – у Добротвір на Львівщині, де йому, як репресованому і реабілітованому, надали будинок з присадибною ділянкою. Тут він знову став господарем, завів сад і город, навіть невеличкий рибний ставок. Але згодом з'ясувалося, що Йосипові подарували власність іншого репресованого, тобто товариша по нещастю, який повернувся з заслання. Тому він, без зайвих клопотів і з'ясування, «продав» будинок з усім господарством першому власникові за символічну суму і пішов у прийми. 1963 року померла його дружина і Йосип якийсь час жив вдівцем. Пізніше виїхав на батьківщину Ярослава Ковалю – в с. Циневу, де доживав віку з третьою дружиною – вчителькою на пенсії Лідією Михайлівною. Помер у доньки Марилі в Червонограді, де його і поховано.

Інші мої дядьки по батькові (стрийки) Євстахій (Стахо, Остап) Володимир та Олесь (Олександр), і тітка Стефа з родинами поїхали до Харкова, щоби своїм плечем підперти новозведену будівлю української державності [3]. Лише мій тато, Омелян, старшина Української Галицької Армії, через табір інтернованих в Тарнові і еміграційну Українську Господарську Академію в Подєбрадах повернувся до західної України, щоби організувати український кооперативний рух. Усі інші отримали те, що, за задумом злочинної комуністичної імперії, належалося представникам української інтелігенції, прогресивному робітництву та найкращим з хліборобів.

Стефанія Олександрівна Кіцера-Горбенко народилася 5 червня 1896 року в Тернополі. У Львові закінчила 7 класів середньої школи ім. Марії Магдалини, по-

тім – ліцей в Польській Остраві. Потім вчилася у Відні, де згодом, в 1917 році здала при Міністерстві освіти та культури іспит на звання вчителя. Володіла німецькою, польською, англійською, французькою мовами. 1918 року розпочала вчительську кар'єру в Турці на Львівщині. В кінці того ж таки 1918 року захворіла на туберкульоз і виїхала на лікування до Відня. Одужавши, працювала в Міжнародному Червоному Хресті, де й познайомилася з майбутнім чоловіком Дмитром Горбенком. Жертвно та безоплатно працювала в «Допомоговому комітеті для українських збігців з Галичини і Буковини в Відні», про що свідчать подячні листи [3,8,11].

Дмитро Лавронович Горбенко народився 27 листопада 1889 року в Артемівці (Дніпропетровщина). Закінчив медичний факультет Імператорського університету Св. Володимира в Києві (збереглася студентська легітимація за 1914 - 1915 роки). Познайомився зі Стефанією Кіцерою 1920 року у Відні, куди вона приїхала з Турки хворою, щоб лікуватися. Дмитро Горбенко мав спеціалізацію лікаря - фтизіатра. Виконував також хірургічні операції при легеневому туберкульозі [3, С.22]. Він лікував Стефу, а згодом влаштував її на посаду у віденську філію Української Військово-санітарної місії, яку сам очолював. До Харкова приїхав разом зі Стефою в складі санітарного потяга для боротьби з пошестями в Україні. До 1923 року працював лікарем в селі Левада на Кам'янець - Подільщині, а від 1923 року - в Харківській залізничній лікарні. Народили сина Стефана, який згодом загинув в часі II світової війни та доньку Ірину [3]

В Харкові мешкали разом з родиною у великому гарному помешканні при вулиці Басейній, де охоче збиралася замешкала в Харкові рідня.

Вперше його заарештовано 1933 року, ніби - то за участь в УВО, але не надовго. Вдруге Дмитра Горбенка ув'язнено 23 лютого 1938 року, того ж таки дня забрали і лікаря-фтизіатра Андрія Журавля.

Слідство провадив винятковий садист Ніколашкін. З'ясувалося, що єдиною підставою для звинувачення був донос якогось Мерклінга, «вдячного» пацієнта, якому доктор Горбенко свого часу врятував життя.

Дмитра Горбенка розстріляно в жовтні 1938 року, мабуть - одночасно с доктором Журавлем [22,24]. В довідці про смерть Дмитра Горбенка [18] причиною смерті вказано «параліч серця».

Же після виконання вироку, коли довідувалися про долю Дмитра Горбенка, Ніколашкін цинічно заявляв: «А его нет... он умер.»

«Чесеіровку» (член семьи изменника родины) Стефанію Олександрівну Горбенко-Кіцеру, філолога, після тривалого перебування в камері смертників, «помилувано», вона відбувала гулагівські табори інвалідом, інвалідом і померла у Львові 19 жовтня 1989 року [2,3,8, С.84].

Ірина Горбенко народилася 8 липня 1922 року в с. Левада поблизу Кам'янця Подільського. 1923 року разом з батьками приїхала до тодішньої столиці Української РСР – Харкова. Вчилася в школі на вул. Басейній, 22, а мешкали Горбенки поблизу – на Басейній, 3. Це був колишній поміщицький будинок, в якому радянська влада влаштувала дитячий санаторій – інтернат, а потім передала його дитячій лікарні Південної залізниці. В цьому будинку дали квартиру родині доктора Горбенка. Господарство вела Бабуся, незрівнянний майстер кулінарії, сюди сходилися брати тітки Стефи, друзі, співробітники-лікарі. Дмитро Лавронович лікував Миколу Хвильового, Петра Панча, Павла Тичину, Івана Сенченка.

Того часу, здавалося, ніщо не віщувало лиха, яке незабаром звалилося на родину Кіцерів та Горбенків, що прибула з Галичини будувати «Велику Україну». А проте уже назрівали насильна колективізація і штучний голодомор, що мали на меті знищити все, що творче і патріотичне. По тому, як столицю, після вбивства Кірова, перенесли до Києва, все змінилося до невпізнання. Школярам на «лінійках» виголошували інструктажі: «Будьте пильними, ворог не дремає!» Увертюрою до хвилі червоного терору, що охопила Україну, було прийняття «Сталінської конституції». Масові арешти розпочалися 1937 року.

На час арешту мами Стефанії Олександрівни Ірина вчилася у 8 класі. Дівчині довелося в нічний час пішки добиратися до Холодногірської в'язниці, щоби вчасно зайняти чергу і потрапити до числа щонайбільше 100 «щасливців», у яких приймуть передачу. З комфортабельної квартири Ірину та Стефана з Бабусею виселили на периферію міста. До того ж вони залишилися без будь-якої матеріальної чи моральної підтримки, бо ж усіх дядьків та їхніх дружин також заарештовано. Бабуся продавала дещо з особистих речей, купувала гас для примуса і продукти, варила їсти [3, С.22]. Вчителі орієнтувалися в ситуації, а проте боялися допомагати «дітям ворогів народу». І, усе ж таки, знайшовся один сміливий, вчитель російської мови. Він знаходив менш здібних учнів молодших класів, які не встигали за програмою, і Ірина готувала їх до уроків буквально за копійки [25].

Попри всі негаразди Ірина закінчила Театральний Інститут. 1946 року вона разом з бабусяю Анною приїхала до Львова і замешкала у нас на вул. Поперецькій, 14. В 1949 році, разом з Мамою, отримала скромне помешкання на вул. Грунвальдській, 9. Працювала завідувачем літературної частини Львівського Театру для дітей та юнацтва. Одружилася з репресованим Ярославом Ковалем, родом з Цинєви Рожнітівського району на Івано-Франківщині – митцем - фотографом, колекціонером, цікавою і дотепною людиною, в молодості - пластуном, діячем протиалкогольного та протинікотинового руху «Відродження», репресованим, що тривалий час не мав права прописки у Львові [1,9].

Обоє мали зруйновану, покалічену молодість, не мали дітей. Володіючи певними знаннями та навичками з догляду за хворими, Ярослав був незмінним опікуном тяжко хворої тети Стефи до її останніх днів.

Сестра доктора Горбенка – Олімпіада Лавронівна Горбенко-Онисько, сільська лікарка-подвижниця з поліського Ратна, також помандрувала на заслання до Казахстану, де, тяжко хвора на діабет та природжену ваду серця, без належної лікарської опіки закінчила своє працюване життя, допомагаючи вивезеним землякам та місцевим казахам. Чоловік Олімпіади Лавронівни Микола Онисько – мій хресний батько, розділив її долю.

Моя хресна мати – Галина Чирко, вчителька, родом з Полтавщини, як і багато свідомих українців, емігрувала з підрадянської України до Луцька. Там познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком – юристом Михайлом Чирком. Але і тут їх досягнула кігтиста лапа НКВД. Михайла заарештували і, згодом, розстріляли, а Галина, разом з дітьми Ігорем та Олею зазнала советських концтаборів та заслання. І вона також похована в Казахстані.

Ще один з моїх стрийків, Олександр Олександрович Кіцера, народжений 5 лютого 1900 року. Український Січовий Стрілець [13,14, С.316], учасник визвольних змагань 1918 року [16], інженер, вчений, визнаний в Європі авторитет з будівництва шляхів, мостів та аеродромів, автор низки наукових праць, повернувся з Чехословаччини, де закінчив Українську Господарську Академію [14, С.316], одночасно з моїм батьком Омеляном [15, С.317] а потім викладав в Карловому Університеті, на батьківщину, щоби будувати українські шляхи, аеродроми та віадуки [12]. В 1937 році його заарештовано і незабаром розстріляно в Києві, як «ворога народу». У свідоцтві про смерть [19], як причину смерті вказано «туберкульоз легень».

Його дружину, Валентину Євгенівну [20] заарештовано, декілька місяців протримано в камері смертників, після чого заслано на 10 років до таборів ГУЛАГу в Казахстані. Їхнього сина, тобто мого стрієчного брата Ярослава у віці 2 років запроторено до дитячої колонії – в'язниці НКВД, змінено прізвище на «Гольдберг». Тобто відбувся типовий для системи процес з'яничарення, денационалізації малолітнього члена репресованої національно свідомої родини. Малий в'язень відмовився від їжі і вже був на межі смерті від дистрофії. На щастя, його знайшла бабуся по матері, підкупила сторожів і, змінивши ім'я та прізвище на «Всеволод Вісліцький», переховала до повернення матері. Ярослав

блискуче закінчив Львівську Політехніку, проте шлях до наукової кар'єри для нього, сина репресованих батьків, був закритим.

Славко одружився зі словачкою Руженою і переїхав до Словаччини. Померла мати, померла дружина. Ярослав залишився сам із сином, до того ж після мозкового інсульту став інвалідом. Похований в Кошицях.

Лише один з близьких мені людей, чоловік моєї тітки Ліди, Олександр Питель, інженер, просвітянин, політичний діяч (посол польського Сейму від Волині) загинув від нацистської кулі в Луцькій в'язниці, та й то – як заручник. Це сталося після чергового провокаційного акту, вчиненого професійним провокатором Кузнецовим.

Євстахій (Остап, Стахо) Олександрович Кіцера [7, С.84] народився 13 січня 1898 року, мав вищу технічну освіту. В Харкові працював у редакції газети «Вісті», згодом – за фахом, тобто інженером - гідравліком на кафедрі гідравліки Харківського Політехнічного Інституту. Був це високий на зріст, худорлявий чоловік, з розумним одуховленим обличчям. Мав «золоті» руки і кмітливу голову, за що його високо цінував завідувач кафедри академік Георгій Проскура. Георгій Федорович навіть пропонував йому читати вибрані лекції студентам технологічного (згодом – політехнічного) інституту замість «дурного, а проте партійного» чи то професора, чи доцента [3, С.14].

Коли на каналі «Волга-Москва» вийшов з ладу шлюз, академік Проскура залучив Євстахія Кіцера до групи експертів – консультантів. Після його безпосереднього втручання шлюз запрацював.

Стрийко Стахо мешкав поблизу харківської Опери на вулиці Римарській, 17. Моя тіточка сестра Ірина згадує, що дядько Стахо умів доглядати хворих, надавати медичну допомогу. Майстерно усував сторонні тіла з ока, ставив гірчичники та банки, володів лікувальним масажем. Був блискучим оповідачем – читцем, неперевершеним гумористом, або трагіком, залежно від змісту твору. Багато читав, самотужки вчився. В Головній Еvidенційній книзі Легіону УСС записаний 27 січня 1918 року під номером 2503 [5].

Одружився з гречанкою, народженою в Одесі, Оленою Джіовані, старшою за нього на сім років. Її першого чоловіка – офіцера Слонова розстріляли більшовики за відмову присягнути на вірність радянській владі.

Остапа забрали 8 жовтня 1937 року, згодом арештували Олену. Як речові докази антирадянської діяльності вилучили ... енциклопедію Брокгауза і фоліант «Потерянный и возвращенный мир» Мільтона з ілюстраціями на біблійні теми.

Євстахія Кіцера звинувачували в тому, що він 1921 року якимось капітаном був завербований для шпигунської роботи на користь розвідувальних органів буржуазної Чехословаччини, а 1926 року Сорочаном та Г. Коссаком був залучений в організацію УВО (Українську Військову Організацію).

В реабілітації Остапа (Євстахія) Кіцери вказано, що звинувачення «основано тільки на його свідченнях (очевидно – «вбитих» тортурами – прим. моя), іншими доказами не підтверджене, доказів антирадянської діяльності не виявлено». Документ, на жаль, втрачено.

Ірина Горбенко розповідала: Це справді була Людина з великої літери, яку любили всі, хто його знав: рідні, близькі, друзі, співробітники. Він був душею товариства, неперевершеним оповідачем, мав почуття гумору. З ним можна було без страху йти навіть на кінець світу...

Володимир Кіцера. Про цього татового брата знаю найменше. Народився 5 липня 1902 року, отримав середню технічну освіту, працював авіатехніком, мав дружину – молдаванку чи румунку за походженням, Лідію Дмитрівну, зразкову господиню, що вміла гарно шити одяг. Мешкали в тому ж таки поділеному комунальному помешканні, що і стрийко Остап. В часі визвольних змагань хотів вступити до Січових Стрільців, або до Армії УНР, навіть носив одяг військового крою та кашкет – «петлюрівку» з тризубом. Але з призивного пункту його

завернули, як надто молодого. Заарештований влітку 1938 року. Слід по ньому загинув. Фотографію в кашкеті - «петлюрівці» з тризубом зроблено в Празі, в часі гостини у найстаршого брата Омеляна, який студював в Подебрадах.

Якось пані Галина Сварник привезла мені з Варшави (там, в архівах «Оссолінеум» донині зберігаються документи Українських Січових Стрільців) ксерокопію сторінок Головної Еvidенційної книги Легіону УСС). Під номером 1819 там значиться Кіцера Володимир, 1902 року народження, місце проживання – Моравська Острава, Крочекгассе 10. Отже, стрийко Володимир таки домігся свого. Докладніших даних про його чинну службу в УСС, на жаль, не маю. [4].

Це - сумна історія знищення не лише більшості моїх родичів, але й найближчого кола людей, які оточували мене. Скільки ще таких сімей інтелігентів, свідомих селян, робітників винищила кривава комуністична система?

Примітки:

1. По-батькові «Лавронович» чи «Лавронівна» може викликати припущення, що автор статті спотворив ім'я «Лаврін» і по-батькові «Лаврінівна». Проте на Дніпропетровщині, як і на Волині, вживаються форми імен такі, як «Лаврон» (Лаврін), «Батрон» (Барфоломей, Бартоломей).
2. Низка фактів, наведених в статті, на жаль, не має достатнього документального підтвердження. Вони почерпнуті, переважно, з моїх записів, зроблених в часі тривалих розмов з моєю тіткою Стефанією Горбенко-Кіцеровою і дружиною мого стрийка Олександра Валентиною Кіцеровою-Віслицькою. Тут шановний Читач змушений повірити у вірогідність моїх записів.

Література

1. Василечко А. Літописець рідного краю: Львів. «Астрон», 2002. 45 с.
2. Відповідь «Второго отдела Карлаг НКВД» Ірині Горбенко про те, що Горбенко Кіцера Стефанія знаходиться в «Карлаг КССР, с. Долинское п/я №7». 1939. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
3. Горбенко-Кіцера С.О. За що?: Спогади Стефанії Олександрівни Горбенко-Кіцери про перебування у сталінських таборих. : Горбенко І. Мамина зірка. Львів, «Камула». 2008. С.30-31.
4. Кіцера Володимир: запис №1819 в Головній Еvidенційній книзі Легіону УСС. З архіву «Оссолінеум» у Варшаві. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
5. Кіцера Евстахій: запис №2503 в Головній Еvidенційній книзі Легіону УСС. З архіву «Оссолінеум» у Варшаві. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
6. Кіцера Осип Олександрович: Реабілітовані історією. Тернопільська область, книга 5:ТОВ «Терно-граф», Тернопіль, 2018. 664 с.
7. Кіцера Остап Олександрович: Реабілітовані історією. Тернопільська область, книга 5:ТОВ «Терно-граф», Тернопіль, 2018. 664 с.
8. Кіцера – Горбенко Стефанія Олександрівна: Реабілітовані історією. Тернопільська область, книга 5:ТОВ «Терно-граф», Тернопіль, 2018. 664 с.
9. Коваль Я. Curriculum vitae: Господар перегинської пущі. Львів, «Астрон». 36 с. 4-а стор. обкладинки.
10. Крушельницька А.І. Рубали ліс: Львів, НАНУ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка. 2001. 260 с.
11. Лист до Стефанії Горбенко від Запомогового комітету українських збігців з Галичини і Буковини у Відні з визнанням її та її чоловіка заслуг під час праці в Комітеті та побажаннями з нагоди вінчання з д-ром Дмитром Горбенком. 12 січня 1920 року. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
12. Лист інженера Михайла Савченка, адресований Ярославові Олександровичу Кіцери про його батька Олександра Олександровича Кіцери. ЛенінградЮ 30 травня 1984 року: рукопис. ;4 с. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
13. Кіцера О.О. Curriculum vitae: рукопис. З особової справи студента УГА Олександра Кіцери. ЦДАВО України Ф.3795. Оп.1. Спр.1194. Арк. 1, 3, 7-8. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.
14. Коваль Р., Моренець В. Кіцера Олександр Омелянович (по-батькові вказано помилково, має бути «Олександрович»): «Подебрадський полк» армії УНР. Том 1. Київ, Істор. Клуб «Холодний Яр». В-во Український пріоритет. 2015. 374 с.

15. Коваль Р., Моренець В. Кіцера Омелян Омелянович (по-батькові вказано помилково, має бути «Олександрович»): «Подебрадський полк» армії УНР. Том 1. Київ, Істор. Клуб «Холодний Яр». В-во Український пріоритет. 2015. 374 с.

16. О.К. (Олександр Кіцера) На Лавочне-Сколе: Альманах «Січовий Стрілець». 1921, ч.3. С.6-7.

17. Odpis skrócony aktu urodzenia «Kicera Aleksander? Data urudzenia 5 lutego 1900. Urząd Stanu Cywilnego w Zagórz 19 list. 1984. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

18. Свідоцтво про смерть №043019 «Горбенка Дмитрия Лаврентьевича 13 апреля 1938 года от паралича сердца в местах заключения», видана Київським районним ЗАГС м.Харкова 25 жовтня 1957 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

19. Свідоцтво про смерть (відновлений запис) 1-ЯР №217036 «Кицера Александр Александрович 25 мая 1943 г года от туберкулеза легких в местах заключения», видана Сталінським районним бюро ЗАГС м.Києва 25 травня 1961 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

20. Свідоцтво (повторне) про одруження Кіцери Олександра Олександровича і Вісліцької Валентини Євгенівни 28 травня 1931 року, видане обласним архівом Актів Громадянського Стану в Харкові 17 листопада 1960 року. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

21. Служинська З, Служинська О. Від родини до популяції. Львів, НТШ. 2008. 304 с.

22. Справка №155506 про те, що Горбенко Стефанія Олександрівна була засуджена «Особым Советанием Тройки НКВД СССР 10 декабря 1937 года за контрреволюционную деятельность», звільнена 29/IX 1943 року і скеровується в Чкаловський район Півню-Кавказької області. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.

23. Справка «военного прокурора Киевского военного округа» за підписом полковника юстиції Кузнецова про арешт «Горбенко Дмитрия Лаврентьевича» 23 лютого 1938 року, його смерть 13 квітня 1938 року і посмертну реабілітацію 25 січня 1959 року. Датована 16 січня 1959 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

24. Справка Військового Трибуналу Київського військового округу про перегляд справи Горбенко-Кіцери Стефанії Олександрівни 19 червня 1956 року і припинення справи проти неї, за підписом полковника юстиції Мазурова, датована 20 червня 1956 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

25. Янків – Вітковська Л. Уроки доброти Ірини Дмитрівни Горбенко: Горбенко І. Мамина сірка. Львів, «Камула». 2008. С.30-31.

УДК 94 (477)

ВПЛИВ РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФУТБОЛУ: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН ВАЛЕРІЯ ЛОБАНОВСЬКОГО І ВОЛОДИМИРА ЩЕРБИЦЬКОГО

Ігор Коляда,

*доктор історичних наук, професор кафедри методики навчання суспільних
дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,*

Роман Хомич,

*магістрант Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

У статті вперше розглянуто історію взаємин між видатним українським футбольним функціонером Валерієм Лобановським і першим секретарем ЦК КПУ Володимиром Щербицьким. У дослідженні авторами акцентовано увагу на тому, що між ними встановилися ділові стосунки, в яких кожен виконував свою роль: перший – тренував команду, а другий – став її менеджером. Така взаємодія між ними мала позитивні наслідки не лише для розвитку футбольного клубу, а й для українського суспільства Адже перемоги